

ĮMONIŲ TEISINĖS FORMOS: VOKIŠKŲ IR LIETUVIŠKŲ TERMINŲ EKVIVALENTIŠKUMO PROBLEMAS

Eglė Kontutytė

Vilniaus Universitetas, Vokiečių filologijos katedra,
Universiteto g. 5, LT- 01513 Vilnius
Tel.: 2 687230.
El. p.: egle.kontutyte@flf.vu.lt

0. Įvadas

Verčiant dalykinius tekstus, sudarant dvikalbius žodynus, vienas iš pagrindinių uždavinių yra terminų ekvivalentų nustatymas. Norint rasti vertimo kalbos ekvivalentą, atliekama gretinamoji verčiamo teksto srities terminijos analizė. Ekonomikos ir teisės kalbos tekstų žanruose, kurie yra verčiami iš vienos kalbos į kitą, dažnai vartojami įmonių teisinių formų terminai.

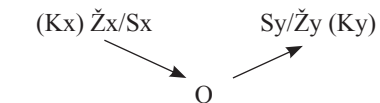
Šio tyrimo tikslas – nustatyti vokiečių ir lietuvių kalbų įmonių teisinių formų sąvokų ekvivalentiškumą.

1. Dviejų kalbų terminų gretinimo problematika

Terminais perteikiamas turinys, tad kalba yra instrumentas vienprasmiškai pavadinti daiktus ir reiškinius. Todėl vertėjas turėtų žinoti, kad jo pasirinkimo laisvė verčiant terminus yra labai ribota (Arntz, Barczaitis 1998, 794).

Kalbant apie terminą išskiriami trys dalykai: sąvoka („apibendrintas mentalinis objekto atitikmuo (konceptas)“), objektas (gali būti konkretusis, abstraktusis arba menamasis) ir lingvistinis žymiklis (Jakaitienė 2005, 189).

Lingvistinis žymiklis kiekvienoje kalboje yra kitoks, o objektas bei sąvoka gali būti vienodi. Taigi išversti terminą, t. y. rasti jam atitikmenį, reiškia rasti originalo kalbos (Kx) lingvistiniam žymikliui (Žx) per juo žymimą sąvoką (Sx) objektą (O), o tada šiam objektui per sąvoką (Sy) vertimo kalboje (Ky) lingvistinį žymiklį (Žy) (1 pav.) (Stolze 1999, 37).

1 pav. Atitikmens nustatymo metodas

Gretinamoji terminologija gretinimo pagrindu laiko sąvoką, kuri turi požymius ir vietą sąvokų sistemoje bei yra susijusi tam tikrais santykiais su kitomis sąvokomis¹. Sąvokos

¹ Į sąvoką orientuotos terminologijos pradininku laikomas E. Wüsteris, toliau šią teoriją plėtojo H. Felberis (Gaivenis 2002, 111–112).

skirtingose kalbose ne visada turi tuos pačius požymius, nes skirtingų kalbų mokslas ar kita dalykinė veikla yra susiformavusi skirtingomis sąlygomis. Vadinasi, skirtingų kalbų sąvokų požymiai gali skirtis ar jos gali turėti kitokias pozicijas skirtingų kalbų sąvokų sistemose. Kaip teigia R. Arntzas, H. Pichtas ir F. Mayeris, dviejų kalbų terminus galime laikyti ekvivalentiškais², jei sąvokų požymiai yra vienodi (Arntz, Picht, Mayer 2004, 152). Norint nustatyti, kiek sąvokos yra ekvivalentiškos, jos yra gretinamos, t. y. gretinami jų požymiai. Dviejų kalbų terminų ekvivalentiškumas gali turėti tokius tipus:

- sąvokų A ir B visi požymiai sutampa ($A=B$) (ekvivalentas);
- sąvoka A turi daugiau požymių nei B, t. y. A apima B požymius ($A>B$) (dalinis atitikmuo (įklota));
- sąvoka A turi mažiau požymių nei B ($A<B$) (dalinis atitikmuo);
- sąvoka A ir B turi pagrindinių bendrų požymių, tačiau vienos ar abiejų kalbų sąvokos turi ir kitų požymių (dalinis atitikmuo (sanklota));
- A sąvokos arba B sąvokos nėra vienos kalbos sąvokų sistemoje ($A\neq B$) (ekvivalentiškumo nebuvimas, neekvivalentinė leksika) (Felber 1993, 53).

Sanklotos atveju, anot R. Arntzo, H. Pichto ir F. Mayerio, jei sąvokų pagrindiniai požymiai sutampa, abiejų kalbų sąvokas galima perteikti vartojant vertimo kalbos terminus (Arntz, Picht, Mayer 2004, 154).

Neekvivalentinės leksikos perteikimo būdai yra pateikiami tokie:

- skolinimas: originalo kalbos žodis yra paskolinamas grafine ar fonetine forma;
- kalkiavimas: vertimo kalboje bandoma perteikti originalo kalbos leksiką tos pačios ar panašios darybos ar struktūros kalbiniais vienetais, t. y. sukuriama kalkė (šis būdas taikomas tik dariniams ir pastoviems žodžių junginiams);
- aprašomasis vertimas: neekvivalentiško leksinio vieneto reikšmė perteikiama išplėstiniais žodžių junginiais, nusakančiais pagrindinius sąvokos požymius;
- apytikris vertimas: neekvivalentiško leksinio vieneto reikšmė perteikiama, pavartojus panašiausią savo reikšmę leksinį vienetą vertimo kalboje;
- transformacinis vertimas: perteikti neekvivalentiško leksinio vieneto reikšmei pertvarkoma sakinio sintaksinė struktūra, daromi leksiniai pakeitimai;
- naujo termino sukūrimas (Armalytė, Pažūsis 1990, 124–132; Arntz, Picht, Mayer 2004, 156–157; Stolze 1999, 38).

Norint nustatyti dviejų kalbų sąvokų ekvivalentiškumo laipsnį, taip pat yra gretinamos dviejų kalbų sąvokų sistemos, nes sąvokos sudaro nuoseklias sistemas, kurioms būdingi tam tikri santykiai: hierarchiniai (hiperonimas – hiponimas (giminės – rūšies)), partoniminiai (visumos – dalies) ir nehierarchiniai (medžiagos – produkto, priežasties – pasekmės, asociaciniai ir t. t.) (Arntz, Picht, Mayer 2004, 157; Jakaitienė 2005, 189). Pirmiausiai sudaromos atskirų kalbų sąvokų sistemos, tik tada galima jas gretinti (Arntz, Picht, Mayer 2004, 151–152).

² O. Armalytė ir L. Pažūsis ekvivalentiškumą bendriausia prasme apibrėžia kaip „santykį tarp dviejų vienetų, turinčių tą pačią vertę ir prasmę. Vertimo vienetu gali būti atskiras žodis, žodžių junginys, frazė, sakinytis, paragrafas arba visas tekstas“ (Armalytė, Pažūsis 1990, 57).

2. Teisės terminų gretinimo problematika

Dviejų kalbų terminijos ekvivalentiškumo problema ypač būdinga teisės terminijai, nes teisės terminija yra susieta su tam tikra teisės sistema, kurios formavimąsi nulėmė istoriniai procesai ir kuri skiriasi nuo kitos šalies teisės sistemos (Arntz, Picht, Mayer 2004, 149). Kaip teigia P. Sandrini, teisės tekstai verčiami ne iš vienos kalbos į kitą, bet iš vienos teisės sistemos į kitą (Sandrini 1994, 12). Tad, anot R. Arntzo, gretinant dviejų kalbų ir dviejų teisės sistemų terminiją, reikėtų vadovautis tiek lingvistikos, tiek teisės metodika, kuri taikoma terminologijoje, gretinamojoje kalbotyroje ir lyginamojoje teisėje (Arntz 1999, 186).

Kadangi originalo ir vertimo kalbomis dažniausiai įvardijamos skirtingų teisės sistemų terminijos, G. R. de Grooto teigimu, negalima kalbėti apie dviejų kalbų teisės terminų visišką ekvivalentiškumą. Verčiant teisės tekstus, pakanka dalinio sąvokų ekvivalentiškumo, kad originalo kalbos sąvokas būtų galima įvardinti vertimo kalbos daliniais atitikmenimis (de Groot 1999, 206). P. Sandrini, pateikdamas teisės terminijos gretinimo metodą, terminų ekvivalentiškumo kriterijumi laiko ne sąvokų požymių identiškumą, bet funkcinį atitikimą (Sandrini 1994, 152).

R. Arntzas, H. Pichtas ir F. Mayeris įvardija dar ir kitą teisės terminijos gretinimo problemą: netgi jei dviejų šalių teisės sistemos yra panašios, jei jos turi maždaug adekvačias institucijas, vertėjui ar terminologui dažnai tenka spręsti, ar vertimo kalbos tekste reikia išryškinti abiejų sistemų panašumus, ar skirtumus (Arntz, Picht, Mayer 2004, 176). G. R. de Grooto požiūriu, tai, ar terminus galima laikyti ekvivalentiškais, lemia vertimo tikslas ir kontekstas (de Groot 1999, 206–207).

3. Įmonių teisinių formų vokiečių kalbos terminų atitikmenys lietuvių kalboje

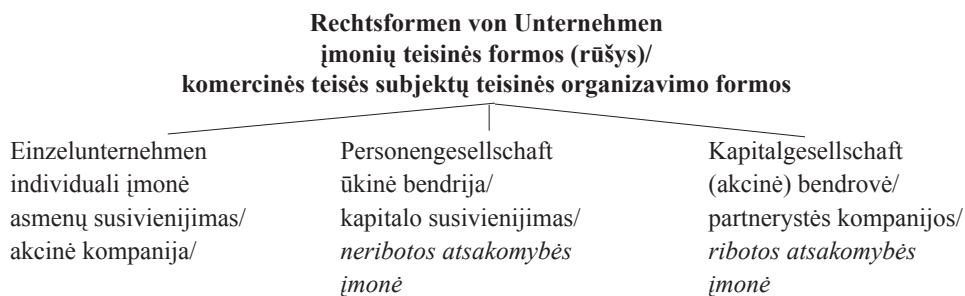
Gretinant vokiečių ir lietuvių kalbų įmonių teises formas įvardijančius terminus, remiamasi R. Arntzo, H. Pichto ir F. Mayerio (2004) terminijos gretinimo metodu. Kadangi įmonių teisinės formos yra ne tik ekonomikos, bet ir teisės, būtent komercinės teisės, terminija, pasitelkiamas ir P. Sandrini (1994) teisės terminijos gretinimo metodas. Originalo kalba pasirinkta vokiečių kalba, tad lietuviškų terminų vokiškų atitikmenų problema neanalizuojama. Pirmiausia buvo sudaromos dvi atskirų kalbų teisės terminų sistemos, po to šios sistemos gretinamos. Sudarant terminų sistemas, atsižvelgta į abiejų kalbų terminų apibrėžtis, pateiktas dalykiniuose žodynuose, enciklopedijose, vadovėliuose bei įstatymuose. Remtasi ir lyginamosios komercinės teisės darbais, kuriuose ne tik pateikiamos sąvokų sistemos, bet ir lyginamos Vokietijos ir Lietuvos įmonių teisinių formų sistemos.

Analizuojamos pagrindinės įmonių teisinės formos, nors Vokietijoje jų yra ir daugiau. Šiuo tyrimu bandoma nustatyti lietuviškų terminų vartojimą, neanalizuojant jų tinkamumo ir taisyklingumo lietuvių kalbos kultūros ir terminų sudarymo požiūriu.

Atlikus analizę, nustatyta, kad vartojama keletas vokiško termino *Rechtsformen von Unternehmen* lietuvių kalbos sinonimiškų atitikmenų: *įmonių teisinės formos*, *įmonių teisinės rūšys* (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (LR ABĮ); Smulkaus ir vidutinio

verslo plėtros agentūra (SVV); Visuotinė lietuvių enciklopedija 8 t., 2005), *verslo firmų teisinės formos* (Stanislovaitis 2005), *komercinės teisės subjektų teisinės organizavimo formos* (Šatas 1998). Pastebėta, kad terminas *komercinės teisės subjektų teisinės organizavimo formos* vartojamas teisės kalboje, kai kalbama apie įmones kaip komercinės teisės subjektus, o kiti šio termino sinonimai tiek teisės, tiek ekonomikos kalboje įvardija įmones kaip teisės ar ūkio subjektus. Abiejose šalyse ši sąvoka apima ūkinio subjekto teisinio režimo konstatavimą ir nuosavybės santykius, veiklos principus bei komercinio atstovavimo specifiką ir vietą civilinėje apyvartoje. Lietuvos Respublikos įmonių teisinės formas reglamentuoja visų pirma Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas nereglamentuoja konkrečių įmonių teisinių formų. Kodeksas apsiriboja juridinio asmens teisinio režimo konstatavimu ir nuosavybės santykių bendrųjų nuostatų įtvirtinimu, o Vokietijos civilinis kodeksas, nepaisant to, kad komerciniams subjektams yra skirti atskiri įstatymai, reglamentuoja ir išskiria įmonių teisinės formas, numato pagrindinius jų veiklos principus (Stanislovaitis 2005, 54). Vadinasi, sąvokų *Rechtsformen von Unternehmen* ir *įmonių teisinės formos* pagrindiniai požymiai sutampa, tad šias sąvokas įvardijančius terminus galime laikyti atitikmenimis.

Sudarius vokiečių ir lietuvių kalbų sąvokų sistemas ir jas sugretinus, nustatyta, kad vokiečių kalbos sąvokos, reiškiančios įmonių teisinių formų grupes, turi atitikmenis lietuvių kalboje. Tiek vokiečių, tiek lietuvių kalboje grupių išskyrimo pagrindiniai požymiai yra tie patys: visų pirma neribota ar ribota turtinė atsakomybė. Išskiriami individualaus tipo komercinės teisės subjektai ir susivienijimai, t. y. individuali įmonė ir ribotos bei neribotos atsakomybės įmonės (2 pav.).

2 pav. *Įmonių teisinių formų pagrindinės grupės*

3.1. *Įmonių teisinės formos Einzelunternehmen lietuviškas atitikmuo*

Individualaus tipo komercinis subjektas Vokietijoje, *Einzelunternehmen*, lietuvių kalbos dalinis atitikmuo, sanklota, yra *individuali įmonė*. Šių vokiečių ir lietuvių kalbos sąvokų pagrindiniai požymiai sutampa ir šios sąvokos užima tą pačią poziciją sąvokų sistemoje bei jų funkcijos sutampa, todėl, remiantis R. Arntzu, H. Pichtu ir F. Mayeriu bei P. Sandrini, šiuos terminus galima susieti (Arntz, Picht, Mayer 2004, 154; Sandrini 1994). Šių sąvokų dauguma požymių sutampa:

Einzelunternehmen (A) *individuali įmonė* (B)

a1 = b1 – neribotos civilinės atsakomybės įmonė,

a2 = b2 – steigia vienas fizinis asmuo,

a3 = b3 – vienas savininkas,

a4 = b4 – įmonės savininkas kartu yra ir įmonės vadovas, individualios įmonės savininkas gali individualios įmonės vadovu paskirti kitą asmenį,

a5 = a5 – minimalus įstatinio kapitalo dydis nenustatytas.

Šios vokiečių ir lietuvių teisės sistemų sąvokos skiriasi tik keletu požymių:

a6 ≠ b6, nes a6 – fizinis asmuo, b6 – privatusis juridinis asmuo,

a7 ≠ b7, nes a7 – įmonės savininko pavardė yra ir įmonės pavadinimas, pavadinime turi būti bent vienas pilnai užrašytas įmonės savininko vardas, b7 – įmonės pavadinime turi būti jos teisinę formą nusakantys žodžiai „individuali įmonė“ arba šių žodžių santrumpa „II“;

a8 ≠ b8, nes a8 – veiklą reglamentuoja Vokietijos civilinis ir prekybos kodeksai, b8 – veiklą reglamentuoja Lietuvos respublikos civilinis kodeksas ir Individualių įmonių įstatymas (Buhlmann, Fearn 1989, 118–119; Markt Lexikon Wirtschaft 2005, 277; Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (LR IĮ)); Visuotinė lietuvių enciklopedija 8 t., 2005, 91).

Vokiškos sąvokos perteikimas lietuvių kalbos terminu, žyminčiu adekvačią lietuvių kalbos sąvoką, lietuvių kalbos adresatui padėtų suprasti, kad kalbama apie ekvivalentišką įmonių teisinę formą Vokietijoje.

3.2. *Įmonių teisinių formų grupės Personengesellschaft terminų lietuviški atitikmenys*

Įmonės tiek Vokietijoje, tiek Lietuvoje skirstomos pagal turtinės atsakomybės pobūdį į ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės įmones (SVV). Vokietijoje neribotos atsakomybės įmonėms įvardinti vartojamas terminas *Personengesellschaft*. Šiuo terminu pabrėžiama, kad suvienijamas ne tik kapitalas, bet ir įmonę sudarančių asmenų veikla. Lietuvoje tokio pobūdžio komercinių subjektų veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. Išanalizavus šiais vokiečių ir lietuvių kalbų terminais įvardijamas sąvokas, nustatyta, kad dauguma sąvokų požymių lietuvių ir vokiečių kalbose sutampa bei šių sąvokų funkcija yra ta pati, todėl lietuvišku šio vokiško termino atitikmeniu galima laikyti terminą *ūkinė bendrija*.

Pagrindiniai sąvokų *Personengesellschaft* (A) ir *ūkinė bendrija* (B) požymiai:

a1 = b1 – bent vieno nario turtas neatskirtas nuo įmonės turto,

a2 = b2 – bendrija yra kelių fizinių ar juridinių asmenų, taip pat fizinių ir juridinių asmenų įsteigta įmonė,

a3 = b3 – bendrija steigama jungtinės veiklos sutartimi,

a4 = b4 – bendrija steigama komercinei-ūkinei ir kitokiai įstatymų nedraudžiamai veiklai.

Skirtingi vokiškos ir lietuviškos sąvokų požymiai yra tik du:

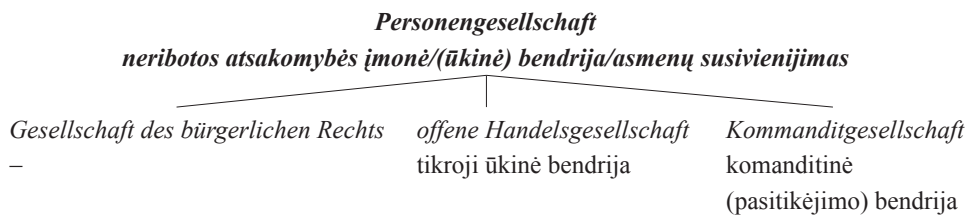
a5 ≠ b5, nes a5 – fizinis asmuo, b5 – juridinis asmuo,

a6 ≠ b6, nes a6 – apima tris įmonių teisines formas, b6 – apima dvi įmonių teisines formas (Gabler Wirtschaftslexikon 1993, 1341, 2573; Markt Lexikon Wirtschaft 2005, 276–277; LR

Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas (LR ŪBI); Visuotinė lietuvių enciklopedija 8 t., 2005, 10–11).

Neribotos civilinės atsakomybės įmonių teisinių formų grupei įvardini Lietuvos teisės mokslo literatūroje vartojami aprašomojo pobūdžio leksiniai vienetai *asmenų susivienijimas* (Stanislovaitis 2005) ir *partnerystės kompanija* (Šatas 1998). Aprašomuoju būdu ši komercinės teisės subjektų grupė taip pat įvardijama kaip *neribotos civilinės atsakomybės įmonės* (SVV), tačiau, kaip nurodo „Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra“, šiai grupei priklauso ir individualios įmonės.

Toliau analizuojant komercinės teisės subjektų terminų sistemą, nustatyta, kad vokiškas hiperonimas *Personengesellschaft* turi tris hiponimus, o lietuviškas *ūkinė bendrija* – tik du (3 pav.).

3 pav. Neribotos atsakomybės įmonės

Sąvoka, kurios atitikmens Lietuvos komercinės teisės sistemoje nėra, – *Gesellschaft des bürgerlichen Rechts*. Vadinas, čia terminų sistemoje susiduriame su ekvivalentiškumo nebuvimu. *Gesellschaft des bürgerlichen Rechts* – jungtine veiklos sutartimi įsteigta bendrija, kurios nariai išpareigoja sutartyje numatytu būdu siekti tam tikro tikslo, kuris nebūtinai turi būti ūkinis. *Gesellschaft des bürgerlichen Rechts* neturi pavadinimo ir nėra registruojama įmonių registre (Buhlmann, Fearn 1989, 122; Gabler Wirtschaftslexikon 1993, 1333). Vadovaujantis neekvivalentiškų leksinių vienetų vertimo būdais, čia taikytinas kalkiavimas. Lietuvių kalbos kalkė *civilinės teisės bendrija* perteikia pagrindinius vokiškos sąvokos požymius.

Išanalizavus kitų hiponiminių sąvokų požymius, nustatyta, kad vokiško termino *offene Handelsgesellschaft* lietuviškas atitikmuo būtų *tikroji ūkinė bendrija*, nes beveik visi sąvokų požymiai sutampa:

offene Handelsgesellschaft (A)	tikroji ūkinė bendrija (B)
a1 = b1 – visiškos civilinės atsakomybės įmonė,	
a2 = b2 – laikoma įsteigta nuo jos įregistravimo įmonių registre,	
a3 = b3 – minimalus nuosavas kapitalas įstatymu nereglamentuojamas,	
a4 = b4 – nuosavas kapitalas formuojamas iš bendrijos narių įnašų,	
a4 = b4 – pavadinime turi būti įvardintas bent vienas jos narys,	
a5 = b5 – kiekvienas tikrasis narys turi teisę atstovauti bendrijai.	
- Skirtingi požymiai yra tik šie:
- a6 ≠ b6, nes a6 – fizinis asmuo, b6 – privatusis juridinis asmuo,

a7 ≠ b7, nes a7 – veiklą reglamentuoja Vokietijos civilinis kodeksas, b8 – veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas ir Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas (LR ŪBI) (Buhlmann, Fearn 1989, 120; Gabler Wirtschaftslexikon 1993, 1852–1853; LR ŪBI).

Termino *Kommanditgesellschaft* lietuviškas atitikmuo, kaip rodo požymių analizė, yra *komandinė (pasitikėjimo) bendrija*. Jau ir termino paviršinė struktūra leidžia daryti prielaidą, kad tai atitikmenys. Išanalizavus sąvokų požymius nustatyta, kad abiejose kalbose terminai įvardija tuos pačius požymius turinčias sąvokas³.

Pagrindiniai šių dviejų sąvokų *Kommanditgesellschaft* (A) ir *komandinė (pasitikėjimo) bendrija* (B) požymiai sutampa:

a1 = b1 – sudaro tikrieji nariai ir komanditoriai: tikrieji nariai solidariai atsako visu savo turtu, o komanditoriai – tik tuo savo turtu, kurį perdavė bendrijai,

a2 = b2 – laikoma įsteigta nuo jos įregistravimo įmonių registre,

a3 = b3 – įsteigiama jungtinės veiklos sutartimi,

a4 = b4 – minimalus nuosavas kapitalas įstatymu nereglamentuojamas,

a5 = b5 – pavadinime turi būti įvardintas bent vienas tikrasis narys ir įrašyti žodžiai „komandinė ūkinė bendrija“ arba jų santrumpa,

a6 = b6 – kiekvienas tikrasis narys turi teisę atstovauti bendrijai.

Skirtingi požymiai yra šie:

a7 ≠ b7, nes a7 – fizinis asmuo, b7 – privatusis juridinis asmuo,

a8 ≠ b8, nes a8 – veiklą reglamentuoja Vokietijos civilinis kodeksas, b8 – veiklą reglamentuoja Lietuvos respublikos civilinis kodeksas ir Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas (Buhlmann, Fearn 1989, 120; Gabler Kleines Lexikon Wirtschaft 1991, 154; Gabler Wirtschaftslexikon 1993, 2451–2453; LR ŪBI; Visuotinė lietuvių enciklopedija 10 t., 2006, 409).

Neribotos atsakomybės įmonių teisinės formas galima laikyti atitikmenimis dar ir dėl tos priežasties, kad komercinės lyginamosios teisės specialistai teigia, kad *tikroji ūkinė bendrija* ir *komandinė (pasitikėjimo) bendrija* žinomos visų šalių teisės sistemose, o jų tėvynė yra Vokietija (Stanislovaitis 2005, 55–58).

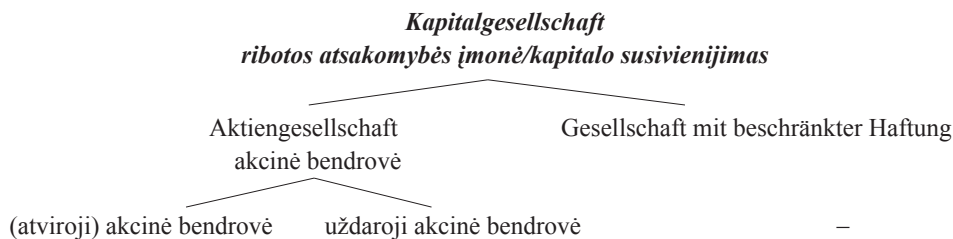
3.3. Įmonių teisinių formų grupės Kapitalgesellschaft terminų lietuviški atitikmenys

Ribotos civilinės atsakomybės įmonėms įvardinti Vokietijos teisės ir ekonomikos kalboje vartojamas terminas *Kapitalgesellschaft*. Šis terminas pabrėžia, kad sujungiamas kapitalas, o bendrovės nariai įmonės veikloje nedalyvauja. Lietuvoje šių įmonių teisinių formų veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Terminas *akcinė bendrovė*, kaip ir komercinėje teisėje vartojamas terminas *akcinė kompanija* (Šatas 1998), nebūtų vokiško termino *Kapitalgesellschaft* atitikmuo, nes Vokietijos komercinės teisės sistemoje

³ Kaip teigia R. Arntzas, H. Pichtas ir F. Mayeris, vien terminų leksiniu ekvivalentiškumu pasikliauti negalima, nes dažnai skirtingose kalbose tą pačią paviršinę struktūrą turintys terminai gali įvardinti kitą sąvoką (Arntz, Picht, Mayer 2004, 163).

ribotos civilinės atsakomybės įmonės yra ne tik akcinės bendrovės. Terminas *bendrovė* ribotos civilinės atsakomybės įmonėms įvardinti taip pat būtų klaidinantį. Nors *bendrovė* pagal apibrėžimą ir turi pagrindinius terminu *Kapitalgesellschaft* žymimos sąvokos požymius, tačiau Lietuvos komercinės teisės sistemoje šalia akcinės bendrovės teisinės formos yra išskiriamos ir *investicinė bendrovė*, *kooperatinė bendrovė*, *žemės ūkio bendrovė* (Šatas 1998; Visuotinė lietuvių enciklopedija 3 t., 2003), o vokiškas hiperonimas šių sąvokų neapima. Labiau sąvokos *Kapitalgesellschaft* požymius atspindi aprašomojo pobūdžio terminai *kapitalo susivienijimas* (Stanislovaitis 2005) ar *ribotos turtinės atsakomybės įmonė* (SVV), *ribotos civilinės atsakomybės susivienijimas*. Terminas *ribotos civilinės atsakomybės bendrovė* taip pat būtų netikslus, nes pavadintų tik vieną Vokietijos ribotos civilinės atsakomybės įmonių teisinę formą *Gesellschaft mit beschränkter Haftung*.

Išanalizavus ribotos civilinės atsakomybės įmonių vokiečių ir lietuvių kalbų sąvokų sistemas, nustatyta, kad Vokietijos ribotos civilinės atsakomybės įmonės yra *Aktiengesellschaft* ir *Gesellschaft mit beschränkter Haftung*, o Lietuvoje – *akcinė bendrovė*, kuri turi dvi atmainas: atvirąją, kai akcijos platinamos viešai, ir uždaroją, kai akcijos viešai nėra platinamos (4 pav.).

4 pav. Ribotos atsakomybės įmonės

Išanalizavus vokiečių kalbos sąvokos *Aktiengesellschaft* ir lietuvių kalbos *akcinė bendrovė* požymius, pastebėta, kad pagrindiniai šių sąvokų požymiai sutampa. Tad ir šiuo atveju galima vokiečių kalbos sąvoką *Aktiengesellschaft* lietuvių kalboje pavadinti *akcine bendrove*. Juolab, kad ir vokiškas, ir lietuviškas terminas turi tą pačią paviršinę struktūrą.

Nustatyti tokie *Aktiengesellschaft* ir *akcinės bendrovės* bendrieji požymiai:

a1 = b1 – veiklą reglamentuoja Akcinių bendrovių įstatymas,

a2 = b2 – juridinis asmuo,

a3 = b3 – nariai vadinami akcininkais,

a4 = b4 – akcininkai už veiklą ir nuostolius atsako tik savo įmoka,

a5 = b5 – įstatinis kapitalas padalytas į vienodos nominaliosios vertės akcijas, įstatinio kapitalo dydis nustatytas,

a6 = b6 – akcijos gali būti platinamos bei jomis prekiaujama viešai,

a7 = b7 – laikoma įsteigta nuo jos įregistravimo juridinių asmenų registre,

a8 = b8 – sudaroma bendrovės steigimo sutartis, steigėjai parengia ir įregistruoja įstatus.

Šių sąvokų skirtingas požymis yra tik vienas:

a9 ≠ b9, nes a9 – akcinės bendrovės organai yra visuotinis akcininkų susirinkimas, stebėtojų taryba, valdyba, b9 – akcinės bendrovės organai yra visuotinis akcininkų susirinkimas,

stebėtojų taryba, valdyba ir administracija (LR ABI; Stanislovaitis 2005, 64–65; Visuotinė lietuvių enciklopedija 1 t., 2001, 221).

Kad *Aktiengesellschaft* ir *akcinė bendrovė* yra adekvačios sąvokos galima teigti ir remiantis lyginamąja komercine teise, kur *akcinė bendrovė* aprašoma kaip įmonės teisinė forma egzistuojanti įvairiose šalyse (Stanislovaitis 2005, 64–65; Visuotinė lietuvių enciklopedija 1 t., 2001, 221).

Anot komercinės teisės specialistų, *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* yra įmonių teisinė forma, kuri Lietuvoje įstatymais nelegalizuota. *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* – teisinė forma, turinti akcinės bendrovės ir ūkinės bendrijos bruožų. Ši įmonių teisinė forma pirmą kartą pasaulyje legalizuota 1892 metais Vokietijoje ir turi atitikmenis, pvz., Prancūzijoje, Rusijoje (Stanislovaitis 2005, 80).

Gesellschaft mit beschränkter Haftung yra juridinis asmuo, kurios nariai atsako už prievoles ir kitokio pobūdžio įsipareigojimus tik bendrovei perduotu įnašu. Ši bendrovė įsteigiama steigėjams pasirašius steigimo sutartį, kurią tvirtina notaras, ir užregistravus juridinių asmenų registre. Įstatinis kapitalas formuojamas iš bendrovės narių piniginių ir nepiniginių įnašų. Įnašais viešai neprekiuojama, jų perdavimas turi būti įteisintas notariškai. Įstatymai numato du privalomus bendrovės valdymo organus: bendrovės vadovus, kurie vadovauja ir atstovauja bendrovei, ir visuotinį bendrovės narių susirinkimą. Stebėtojų tarybą turi tik bendrovės, kuriuose dirba daugiau nei 500 darbuotojų (Buhlmann, Fearn 1989, 124; Markt Lexikon Wirtschaft 2005, 144–145; Stanislovaitis 2005, 81–82).

Nors Lietuvoje ši teisinė forma ir nėra įstatymais reglamentuojama, *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* artima yra *uždaroji akcinė bendrovė*. *Uždaroji akcinė bendrovė* laikytina *akcinės bendrovės* porūšiu, nes jos veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Nuo akcinės bendrovės ji skiriasi tuo, kad jos akcijos neplatintos viešai, akcinių skaičius negali būti didesnis nei 250 (akcinės bendrovės narių skaičius neribojamas), įstatinis kapitalas 10 000 Lt (akcinės bendrovės – 150 000 Lt), uždarujų akcinių bendrovių akcijos gali būti nematerialios arba materialios (LR ABI).

Gretinant vokiečių ir lietuvių kalbų terminų sistemas, nustatyta, kad termino *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* atitikmens Lietuvos įmonių teisinių formų sistemoje nėra. Labiausiai šios sąvokos požymius perteikia kalkė *ribotos atsakomybės bendrovė*. Tačiau norint pabrėžti vokiškos *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* ir lietuviškos *uždariosios akcinės bendrovės* panašumus, taikytinas ir apytikrio vertimo būdas: panašiausios reikšmės leksinio vieneto vertimo kalboje, *uždaroji akcinė bendrovė*, vartojimas. Taip nurodoma, kad tai į *uždarują akcinę bendrovę* panaši Vokietijos įmonių teisinė forma.

4. Išvados

Sugretinus Vokietijos ir Lietuvos įmonių teisinių formų sąvokų sistemas, nustatyta, kad dauguma šios srities sąvokų yra adekvačios, nes, kaip teigia komercinės teisės specialistai, Vokietijoje pirmiausiai buvo legalizuota dauguma įmonių teisinių formų, tad kontinentinės Europos šalių įmonių teisinių formų sistemos remiasi Vokietijos įmonių teisinių formų siste-

ma. O Lietuvos Respublikos įmonių teisinės formas reglamentuojantys įstatymai perėmė Europos šalių patirtį. Vadinasi, šios srities terminai turi nedaug atitikmenų nebuvimo atvejų.

Daugumos vokiečių ir lietuvių kalbų sąvokų esminiai požymiai sutampa, t. y. jei yra daliniai atitikmenys, sanklotos. Be to, šios sąvokos užima tą pačią vietą sąvokų sistemoje ir atlieka tą pačią funkciją. To pakanka, kad vokiškos sąvokos būtų įvardijamos daliniais lietuvių kalbos atitikmenimis.

Ne konkrečioms įmonių teisinėms formoms, bet jų grupėms įvardinti, lietuvių kalboje vartojami sinonimiški aprašomojo pobūdžio leksiniai vienetai, kurie tiktų ir vokiškoms sąvokoms pavadinti. Tai leidžia manyti, kad šie hiperonimai nėra terminai kaip vokiečių kalboje. Labiausiai šių Vokietijos įmonių teisių formų grupių požymius atspindėtų leksiniai vienetai *neribotos atsakomybės įmonės* ir *ribotos atsakomybės įmonės*. Lietuviškas terminas *bendrija* turėtų būti vartojamas tik *Personengesellschaft* grupei priklausančioms įmonėms įvardinti, nes lietuvių kalbos terminas *bendrija* žymi neribotos civilinės atsakomybės įmonių teisinės formas. *Bendrovė* turėtų būti vadinamos *Kapitalgesellschaft* grupės įmonės, kadangi *bendrovė* Lietuvoje yra ribotos atsakomybės įmonė.

Gesellschaft mit beschränkter Haftung yra įmonių teisinė forma, kuri Lietuvoje įstatymais nelegalizuota. Labiausiai šios sąvokos požymius perteikia kalkė, *ribotos atsakomybės bendrovė*. Kadangi Lietuvoje šiai įmonių teisinei formai artima yra *uždaroji akcinė bendrovė*, norint pabrėžti vokiškos *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* ir lietuviškos *uždariosios akcinės bendrovės* panašumus, taikytinas ir apytikrio vertimo būdas: panašiausios reikšmės vertimo kalbos leksinio vieneto, *uždaroji akcinė bendrovė*, vartojimas.

Sąvoka, kurios atitikmens Lietuvos komercinės teisės sistemoje nėra, – *Gesellschaft des bürgerlichen Rechts*. Vadinasi, čia terminų sistemoje susiduriame su atitikimo nebuvimu. Šios sąvokos požymius lietuvių kalboje geriausiai perteikia kalkė *civilinės teisės bendrija*.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Armalytė O., Pažūsis L., 1990. *Vertimo teorijos pradmenys*. Vilnius.
2. Arntz R., Barczaitis R., 1998. Rolle von Fachsprachen im Kontakt von Einzelsprachen IV: Fachübersetzung in den Naturwissenschaften und Technik. *Fachsprachen. Languages for Special Purposes*, Halbband 1. Berlin. 793–800.
3. Arntz R., 1999. Rechtsvergleichung und kontrastive Terminologearbeit: Möglichkeiten und Grenzen interdisziplinären Arbeitens. Hrsg. P. Sandrini. *Übersetzen von Rechtstexten*. Tübingen. 185–201.
4. Arntz R., Picht H., Mayer F., 2004. *Einführung in die Terminologearbeit*. Hildesheim, Zürich, New York.
5. Felber H., 1993. *Allgemeine Terminologielehre und Wissenstechnik*. Wien.
6. Jakaitienė E., 2005. *Leksikografija*. Vilnius.
7. Gaivenis K., 2002. *Lietuvių terminologija: teorija ir tvarkybos metmenys*. Vilnius.
8. de Groot G.-R., 1999. Zweisprachige juristische Wörterbücher. Hrsg. P. Sandrini. *Übersetzen von Rechtstexten*. Tübingen. 205–227.
9. Sandrini P., 1994. *Deskriptive begriffsorientierte Terminologearbeit im Recht. Problemstellung und Lösungsansätze vom Standpunkt des Übersetzens*. Dissertation. Innsbruck.
10. Stolze R., 1999. *Die Fachübersetzung*. Tübingen.

ŠALTINIAI:

- Buhlmann R., Fearnas A. 1989. *Einführung in die Fachsprache der Betriebswirtschaft*, Band 1. München.
- Gabler *Kleines Lexikon Wirtschaft*. 1991. Wiesbaden.
- Gabler *Wirtschaftslexikon*. 1993. Bd. 1–8. Wiesbaden.
- Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas*. 2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835, įsigaliojo nuo 2004 m. sausio 1 d. Vilnius. (LR ABI)
- Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas*. 2003 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-1805, įsigaliojo nuo 2004 m. sausio 1 d. Vilnius. (LR IIĮ)
- Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas*. 2003 m. lapkričio 6 d., įsigaliojo nuo 2004 m. sausio 1 d. Nr. IX-1804. Vilnius. (LR ŪBI)
- Markt Lexikon Wirtschaft*. 2005. Bielefeld.
- Stanislovaitis R., 2005. *Komercinė teisė*. Vilnius.
- Šatas J., 1998. *Komercinės teisės subjektai*. Kaunas.
- Visuotinė lietuvių enciklopedija*, 1 t. 2001. Vilnius.
- Visuotinė lietuvių enciklopedija*, 3 t. 2003. Vilnius.
- Visuotinė lietuvių enciklopedija*, 5 t. 2004. Vilnius.
- Visuotinė lietuvių enciklopedija*, 8 t. 2005. Vilnius.
- Visuotinė lietuvių enciklopedija*, 10 t. 2006. Vilnius.
- Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. 2007. <http://www.svv.lt/index.php/lt/29710/> (žiūrėta: 2007-06-26) (SVV)

ZUM ÄQUIVALENZPROBLEM DER DEUTSCHEN UND LITAUISCHEN TERMINI IM BEREICH RECHTSFORMEN VON UNTERNEHMEN

Eglė Kontutytė

Zusammenfassung

Eine der Aufgaben bei der Übersetzung von Fachtexten ist die Feststellung der Äquivalenzbeziehungen zwischen zweisprachigen Terminologien eines Fachbereichs. Um den Äquivalenzgrad der deutsche und litauische Rechtsformen von Unternehmen bezeichnenden Termini zu ermitteln, wurden in Anlehnung an die Methoden der vergleichenden Terminologearbeit von R. Arntz, H. Picht und F. Mayer (2004) sowie P. Sandrini (1994) Begriffsmerkmale, Begriffssysteme und Funktionen deutscher und litauischer Begriffe verglichen.

Die Ergebnisse der Analyse zeigen, dass die meisten deutschen und litauischen Begriffe Überschneidungen mit einer großen Schnittmenge der Begriffsmerkmale sind, so dass die beiden Begriffe einander zugeordnet werden können. In wenigen Fällen keiner begrifflichen Äquivalenz oder bei zu kleiner Schnittmenge der Begriffsmerkmale wird zur Wiedergabe des Begriffs der deutschen Sprache das Verfahren der Lehnübersetzung angewandt. Die Oberbegriffe Personengesellschaft und Kapitalgesellschaft werden in der litauischen Sprache mit Mehrwortbenennungen ausgedrückt, die einen umschreibenden, nicht aber terminologischen Charakter haben. Sie können auch zur Benennung entsprechender deutscher Begriffe verwendet werden. Die litauische Benennung *bendrija* sollte zur Bezeichnung der Rechtsformen der Personengesellschaften verwendet werden, weil diese litauische Benennung Gesellschaften mit unbeschränkter Haftung bezeichnet, die Benennung *bendrovė* dagegen zur Bezeichnung der Rechtsformen der Kapitalgesellschaften, weil in dieser Benennung das Merkmal „Gesellschaften mit beschränkter Haftung“ zum Ausdruck kommt.

Įteiktas 2008 gegužės mėn.